

ITÄ-LAPIN
KUNTAYHTYMÄ

VIRTAPAILAKKA - SISÄINEN SAAVUTETTAVUUS 365 -HANKE

Vapaamuotoinen hankesuunnitelma / 28.11.2022

Kestävää kehitystä / italappi.fi

1 ITÄ-LAPPI, MONIEN MAHDOLLISUUKSIEN SEUTUKUNTA

Itä-Lapin seutukuntaan kuuluvat Kemijärven kaupunki sekä Pelkosenniemen, Posion, Sallan ja Savukosken kunnat. Alueen luonto ja luonnonvarat tarjoavat useita mahdollisuuksia elinvoimaisuuden kehittymiselle. Itä-Lapin matkailu on palautunut koronavirusepidemian jälkeen vahvaan kasvuun ja kansainvälistymiseen. Talvisesongin osuus matkailussa on yhä merkittävä, ja alueen yrittäjät yhteistyössä julkisen sektorin kanssa tekevätkin kehittämistoimia kohti kestävän kehityksen matkailualueita ja matkailun ympärivuotisuutta. Kehittämistoimia on tehty investoimalla esimerkiksi luontomatkailuinfraan ja pyörämatkailuun. Lisäksi viipymän pidentämiseksi on tuoteistettu Itä-Lapin kiertomatkailureittejä. Myös kaivosteollisuuden aloilla on suunnitteilla isoja hankkeita, ja kestävän kehityksen kannalta tärkeiden malmimineraalien etsintäbuumi näkyy myös Itä-Lapissa.

Itä-Lapissa sijaitsee kolme tunturikeskusta (Suomu-, Salla- ja Pyhätunturi) ja lisäksi sen alueelle sijoittuu viisi kansallispuistoa. Alueen luonto-, matkailu- ja käyntikohteet sijaitsevat pääsääntöisesti taajama-alueiden ulkopuolella.

Itä-Lapin pinta-ala on 21 727 km² ja asukkaita alueella on 15 810. Harvaanasutussa seutukunnassa asukastiheys on noin 1,3 km². Kemijärvelle saapuu päivittäin yöjuna Helsingistä, josta puolestaan on noin tunnin matka muihin alueen kuntiin. Vajaan kahden tunnin säteellä alueelta sijaitsevat myös Kuusamon ja Rovaniemen lentoasemat. Lapin yliopiston toteuttaman Lapin joukkoliikenneyhteyksien palvelutaso -selvityksen mukaan jatkoyhteydet Rovaniemeltä ja Kemijärveltä matkailukeskuksiin ovat tyydyttävät. Kuitenkin yhteyksissä on paljon kehitettävää etenkin sesongin ulkopuolella, ja alueen sekä kuntien sisäisen saavutettavuuden tilanne on vähintäänkin haastava.

Sesonkiaikana alueen asukasluku moninkertaistuu matkailijoiden ja kausityöntekijöiden myötä. Alueen sisäinen joukkoliikenne ei tue alueella asuvien, siellä työskentelevien tai sinne saapuvien matkailijoiden liikkuvuutta. Saavutettavuuden vahvistaminen innovatiivisilla, kestäväillä liikkumisen keinoilla on Itä-Lapin elinvoimaisuuden ja alueen kehittymisen perusta.

2 HANKKEEN TAUSTA

Harvaanasutussa Itä-Lapissa saavutettavuus ja kestävä liikkuminen ovat haaste asukkaille, matkailijoille ja elinkeinotoiminnalle. Etäisyydet ovat pitkiä ja liikkumisen palvelut voimakkaasti pirstaloituneita. Matkailu- ja kuntakeskusten välillä joukkoliikenneyhteyksiä on pääsääntöisesti tyydyttävästi, mutta näiden ulkopuolella vähäisesti, jos ollenkaan. Joukkoliikenteen lisääminen ei ole järkevää, saati kannattavaa, sillä ihmiset haluavat liikkumiseen joustavuutta ja helppoutta.

Nykyinen joukkoliikenne ei palvele vuorotyöntekijöitä. On mahdotonta, että kunnan sisäinen työmatkaliikenne tai työskentely toisella paikkakunnalla onnistuisi ilman omaa autoa. Myös kuntien palvelut ovat keskittyneet ja sivukylistä niiden saavuttaminen on haastavaa joukkoliikennettä hyödyntäen. Matkailun kausityöntekijöiksi profiloituvat yleensä työuraansa aloittelevat nuoret, joiden rajallinen maksukyky ei riitä auton ylläpitokustannuksiin. Siten ongelma on myös peruspalveluiden piiriin pääsemisessä, sillä matkailukeskukset eivät sijoiu kuntien taajama-alueille. Erityisesti kausityöntekijöiden keskuudessa on havaittavissa myös voimakas tarve kulkea yhteisöllisesti lähipalveluihin.

Matkailu on yksi alueen merkittävimmistä toimialoista. Joukkoliikenneyhteyksien ollessa puutteelliset, joutuvat matkailuyrittäjät usein järjestämään esimerkiksi viikkoasiakkaiden kuljetukset itse. Alueella ei ole myöskään autonvuokrauspalveluita, joten alueelle saapuvat omatoimimatkaajat joutuvat vuokraamaan autonsa joko Rovaniemen tai Kuusamon lentokentältä. Tällöin kuitenkin matkailijan viipymä alueella jää lyhyeksi, sillä vuokra- ja polttoainekustannukset muodostuvat usealle asiakasryhmälle liian korkeiksi. Vastikään Itä-Lapin haastava sisäinen saavutettavuus oli esillä sosiaalisessa mediassa, kun eräs vaikuttaja saapui Itä-Lappiin viikoksi tarkoituksenaan käydä joukkoliikennettä hyödyntäen alueen eri kansallispuistoissa. Kuitenkin suunnitelmat vaihtuivat nopeasti, kun kulkeminen pelkkää joukkoliikennettä hyödyntäen osoittautui mahdottomaksi.

Alueen sisäinen saavutettavuus on suuri haaste, ja Itä-Lapin kunnat ovat tunnistaneet sen yhteiseksi strategiseksi kehittämiskohteeksi. Saavutettavuuden vahvistaminen vaikuttamisella ja edunvalvonnalla on yksi Itä-Lapin elinvoimaohjelman strategisten kärkien läpileikkaava teema. Haettava Virtapailakka -hanke tukee paitsi Itä-Lapin elinvoimaohjelman strategisia kärkiä, myös omistajakuntien kunta- ja matkailustrategioita. Lisäksi osa Itä-Lapin kunnista on viime vuosina liittynyt Hiilineutraalien kuntien (Hinku-kunnat) verkostoon, ja haettava hanke tukee suoraan hiilineutraaliustavoitteita, mutta myös laajemmin kuntien kestävänsä kehityksen tavoitteita.

3 HANKKEEN TAVOITTEET JA TOIMENPITEET

3.1 Tavoitteena ympärivuotinen sisäinen saavutettavuus

Virtapailakka -hankkeen tavoitteena on laatia innovatiivinen sisäisen saavutettavuuden toimintamalli Itä-Lappiin. Tavoitteen saavuttamiseksi hankkeessa toteutetaan asiantuntijatyönä pilotoinnin toteutussuunnitelma, yhteiskäyttöautoilun pilointi sekä toimintasuunnitelma pilotoitavan toiminnan jatkamiseksi myös hankkeen päätyttyä. Hankkeen aikana kehitettävät hyvät käytänteet, ratkaisumallit sekä alueellinen toimintasuunnitelma ovat myös laajemmalti hyödynnettävissä muilla samankaltaisilla alueilla.

Virtapailakka -hankkeessa pilotoitava toimintamalli mahdollistaa vähähiilisen vuokra-autoilun mallin luomisen harvaanasutulle alueelle. Alueella ei ole olemassa olevaa autonvuokraustoimintaa, joten hankkeessa pilotoitava toiminta ei kilpaile elinkeinoharjoittajien toiminnan kanssa. Kaupallinen autonvuokraustoiminta sijoittuu muutoinkin pääsääntöisesti isompiin kaupunkikeskuksiin ja lentokenttien yhteyteen, joten malli on monistettavissa myös muille harvaanasutuille alueille Suomessa.

Itä-Lapissa sähköautojen hyödyntäminen kotitalouksissa on vielä todella vähäistä, sillä niiden ei uskota soveltuvan harvaanasutuille alueille. Nykyisellään alueelta löytyy kuitenkin sähköauton latauspisteitä kohtuullisesti (kts. [latauskartta](#)) ja latausverkosto mahdollistaa suht laajan liikkumisen täyssähköautolla seutukunnassa käyttäen oletusarvona 200 km:n toimintamatkaa. Kuitenkin investointeja kattavampaan verkostoon tarvitaan käyttövolyymien lisääntyessä. Pilotoinnin myötä saatavat positiiviset kokemukset sähköautoilusta ja kokemuksista viestiminen vaikuttavat positiivisesti kuntalaisten näkemyksiin. Lisäksi pilotointivaiheen kokemukset antavat arvokasta dataa nykyisen latauspisteverkoston kehittämistarpeista.

Matkailupuoli työnantajana koki koronavirusepidemian aikaan niin sanotusti mielikuvallisen inflaation, jonka vuoksi matkailualan yrityksillä on ollut haasteita rekrytoida tarpeeksi osaavaa työvoimaa. Hankkeessa pilotoitava nykyaikainen toimintamalli luo positiivista virettä alueelle ja kiinnostusta aluetta kohtaan, joka puolestaan luo parempaa mielikuvaa Lapin matkailusta työnantajana. Kunta on keskeinen toimija toimintaympäristön kehittämisessä ja Virtapailakka -hankkeessa pilotoitavalla toimintamallilla Itä-Lapin kunnat haluavat viestiä nykyisille ja potentiaalisille kuntalaisille alueen tahtotilasta kehittää infraa vastaamaan nykypäivän kysyntää ja parantaa etenkin kausityöntekijöiden viihtyvyyttä alueella myös työajan ulkopuolella.

3.2 Virtapailakka -hankkeen toimenpiteet

Virtapailakka -hanke muodostuu kolmesta työpaketista. Itä-Lapin kuntayhtymä hallinnoi ja koordinoi hanketta, muutoin työpaketit toteutetaan asiantuntijapalveluna. Hankkeen operatiivisen toiminnan ohjaukseen osallistuu hallinnoijan lisäksi Itä-Lapin elinkeinotiimi. Itä-Lapin elinkeinotiimi koostuu kuntayhtymän jäsenkuntien elinkeinokehittäjistä ja varmistaa siten jäsenkuntien tiiviin osallistumisen hankkeen toteutukseen. Lisäksi elinkeinotiimin jäsenet toimivat työssään hankkeen suorien ja välillisten kohderyhmien kanssa, ja ovat siten tärkeä linkki välittämään tietoa toimijoille, mutta myös sitouttamaan toimijoita hankkeeseen. Toimintaympäristön asiantuntijoina elinkeinotiimi toimii siten ikään kuin hankkeen ohjausryhmänä, tukien hallinnoijaa ja valittuja asiantuntijoita hankkeen laadukkaassa toteutuksessa ja tavoitteiden saavuttamisessa.

1. Pilotoinnin toteutussuunnitelma

Itä-Lapin kuntayhtymä kartoittaa toimijat, jotka tarjoavat täyssähkö- ja/tai hybridiautoja yhteiskäyttöön (esimerkiksi [Plan Bil](#)). Kartoituksen pohjalta Itä-Lapin kuntayhtymä kilpailuttaa yhteiskäyttöauton palveluntarjoajan hankeaikana toteutettavaan pilottiin (työpaketti 2). Valittavalta palveluntarjoajalta edellytetään toimivaa puhelinapplikaatiota yhteiskäyttöauton varauksiin sekä mahdollisuutta käyttödatan keräämiseen ja jakamiseen tilaajalle.

Lisäksi työpaketissa 1 Itä-Lapin kuntayhtymä kilpailuttaa asiantuntijan hankkeen pilotoinnin toteutussuunnitelman laatimiselle (työpaketti 1), pilotoinnin käyttödatan analyysille ja käyttökokemustutkimuksen toteuttamiselle (työpaketti 2) sekä lopputuotoksena laadittavalle toimintasuunnitelmalle (työpaketti 3). Tämän lisäksi kilpailutetaan viestinnän asiantuntija hankkeen toteutusajalle.

Yhdessä Itä-Lapin kuntayhtymän kanssa hankkeen toimenpiteiden suunnitteluun ja datan analysointiin valittu palveluntarjoaja laatii pilotoinnin toteutussuunnitelman. Toteutussuunnitelma sisältää muun muassa nykytilatiedot, tärkeimmät kohderyhmät ja kohderyhmän tarpeet, autojen käyttöalueiden ja tarvittavan kapasiteetin määrittelyn sekä pilotin aikataulun ja tavoiteasetannan. Toteutussuunnitelman laatimiseen osallistetaan työpajoin, kyselyin ja/tai haastatteluin alueen yrityksiä, julkisen sektorin toimijoita sekä matkailu- ja yrittäjähdistyksiä.

Pilotoinnin toteuttamista varten valittu viestinnän asiantuntija laatii kullekin valitulle pääkohderyhmälle viestintä- ja markkinointisuunnitelman toimenpiteineen. Viestinnän keskeisenä tavoitteena on

kohderyhmien tavoittaminen sekä heidän osallistaminen palvelun yhteiskehittämiseen. Viestinnän tueksi suunnitellaan ja hankitaan sekä digitaalista että fyysistä viestintämateriaalia.

Työpaketin 1 tuloksena on yhteiskäyttöauton pilotoinnin toteutussuunnitelma sekä viestintä- ja markkinointisuunnitelma. Markkinointisuunnitelman pohjalta on hankittu pilotointia varten viestintämateriaalia.

2. Yhteiskäyttöautojen pilotointi

Hankkeen toisessa vaiheessa Itä-Lapin kuntayhtymä koordinoi yhteiskäyttöautojen pilotointia työpaketissa 1 laaditun toteutussuunnitelman sekä viestintä- ja markkinointisuunnitelman mukaan.

Pilotoinnin aikana kerätään yhteistyössä yhteiskäyttöautojen palveluntarjoajan kanssa relevanttia ajo- ja käyttödataa. Toimenpiteiden suunnitteluun ja datan analysointiin valittu palveluntarjoaja toteuttaa lisäksi käyttökokemustutkimuksen palvelun toimivuuden selvittämiseksi.

Työpaketin 2 tuloksena hanketoimijat syventävät ymmärrystään yhteiskäyttöautojen mahdollisuuksista ja haasteista ratkaisuna alueen sisäiseen saavutettavuuteen.

3. Itä-Lapin toimintasuunnitelma hankkeessa pilotoitavan toiminnan jatkamiseksi

Toimenpiteiden suunnitteluun ja datan analysointiin valittu palveluntarjoaja toteuttaa pilotoinnin aikana kerätyn datan analyysin. Analyysin pohjalta palveluntarjoaja laatii alueelle toimintasuunnitelman hankkeessa pilotoituvan toiminnan jatkamiseksi hankkeen päätyttyä. Toimintasuunnitelma sisältää muun muassa suuntaviivat toiminnan kehittämiseksi, toiminnan organisoinnin, eri toimijoiden välisen yhteistyön sekä kustannusarvion ja rahoitussuunnitelman. Pilotoinnin pohjalta täsmennetään myös palvelun kohderyhmiä, käyttöaluetta ja kapasiteettia. Toimintasuunnitelman laatimiseen osallistetaan työpajoin alueen keskeisiä toimijoita (yritykset, matkailu- ja yrittäjäyhdistykset, julkinen sektori). Lisäksi valittu viestinnän asiantuntija täsmentää viestintä- ja markkinointisuunnitelmaa hyödyntäen kertynyttä asiakasyymmärrystä.

Työpaketin 3 tuloksena syntyy Itä-Lapin toimintasuunnitelma yhteiskäyttöautojen hyödyntämisestä ratkaisuna alueen sisäisen saavutettavuuden haasteisiin. Toimintasuunnitelman tueksi laaditaan työpaketissa viestintä- ja markkinointisuunnitelma kohderyhmien tavoittamiseksi.

4 HANKKEEN VAIKUTTAVUUS JA SEURANTA

4.1 Hankkeen välitön vaikuttavuus

Harvaanasutulla ja pinta-alaltaan laajalla alueella saavutettavuus ja kestävä liikkuminen ovat haaste asukkaille, matkailijoille ja elinkeinotoiminnalle. Pitkät etäisyydet ja vaihtelevat joukkoliikenneyhteydet luovat haasteita etenkin matkailun sesonkiaikana, jolloin alueen asukasluku moninkertaistuu. Virtapailakka -hankkeessa pilotoidaan konkreettinen ratkaisu sisäisen saavutettavuuden haasteisiin. Pilotoinnin myötä laadittava toimintasuunnitelma luo puitteet hankkeessa pilotoidun toiminnan jatkamiselle myös hankkeen päätyttyä. Mikäli ratkaisu osoittautuu toimivaksi, vähentää se kuntien painetta lisästä julkisia yhteyksiä. Saavutettavuuteen liittyvien haasteiden ratkaisu on usean seutukunnan elinvoimaisuuden keskeinen tekijä, ja siten hankkeen toimenpiteiden tulokset hyödyttävät myös muita alueita.

4.2 Hankkeen pitkän aikavälin vaikuttavuus

Matkailijat tekevät yhä tietoisempia valintoja, ja he ottavat aiempaa enemmän huomioon kohteen vastuullisuuskysymykset. Vastuullisesti kasvava matkailu ja kestävä kehitys on tunnistettu strategiseksi elinvoimatekijöiksi Itä-Lapissa. Alueen kunnat ja matkailuyritykset ovat tehneet kehittämistoimia kohti kestävää matkailua, ja esimerkiksi Posio ja Pyhätunturi Oy ovat saaneet Suomessa ensimmäisten joukossa Visit Finlandin myöntämän STF – Sustainable Travel Finland -sertifikaatin. Arktisella alueella toimittaessa kestävyys on muutoinkin läpileikkaava teema kaikessa toiminnassa. Alueen kunnat tekevät kehittämistoimia vähähiilisen tulevaisuuden eteen (esimerkiksi [Vähä C – Vähähiilinen Itä-Lappi -hanke](#)), ja osa Itä-Lapin kunnista onkin jo liittynyt Hinku-verkostoon. Virtapailakka -hanke tukee siten pitkällä aikavälillä alueen kestävyystyötä sekä alueen mainetta kestävässä matkakohteena, ja lisäksi se kasvattaa alueen vetovoimaa eri kohderyhmissä.

Lapin liitto on asettanut vuoden 2030 Lapin matkailun visioksi viisaan kasvun vastuullisen ja ympärivuotisen matkailukohteen. Vastuullisuus edellyttää ympäristöystävällisempien liikkumismuotojen edistämistä alueella. Pitkällä aikavälillä Virtapailakka -hanke tukee osaltaan vision toteutumista sekä vastuullisten liikkumismuotojen edistämisessä että ympärivuotisuuden edistämisessä pilotoimalla innovatiivisen ratkaisun sisäisen saavutettavuuden haasteisiin. Samalla sähköautoilun edistäminen luo tarvetta kehittää latausasemaverkostoa. Vaikuttavuus on siten kaksisuuntaista, sillä

latausasemaverkoston kehittyminen edistää myös sähköautojen lisääntymistä itälappilaisissa kotitalouksissa.

Niin sanottu yhteisomistaminen ja yhteiskäyttöautot lisäävät yhteisöllistä liikumista etenkin sesonkityöntekijöiden keskuudessa, joka puolestaan vähentää matkustamisesta aiheutuvia saasteita. Pitkällä tähtäimellä positiiviset kokemukset sähköautoilusta, yhteisomistamisesta ja yhteisöllisestä tavasta liikkua vaikuttavat positiivisesti kuntalaisten näkemyksiin näyttäytyen muun muassa yksilöautoilun sekä fossiilisia polttoaineita hyödyntävien autojen vähenemisellä.

4.3 Hankkeen vaikuttavuuden seuranta

Pilotoinnille laadittava toteutussuunnitelma sisältää määrälliset ja laadulliset tavoitteet pilotoinnille. Osana pilotointia kerätään ajo- ja käyttödataa, jotka antavat toimintasuunnitelman laatimiseksi määrällistä tietoa, mutta myös käyttäjien demografista tietoa kohderyhmän täsmentämiseksi ja viestinnän kohdentamiseksi. Palvelun laadun ja toimivuuden mittaamiseksi toteutetaan käyttökokemustutkimus, jolla pystytään tarkkailemaan laadullisten tavoitteiden toteutumista. Lisäksi pilotoinnin aikana seurataan viestinnän vaikuttavuutta. Eräänä hankkeen määrällisenä mittarina seurataan myös keskeisten sidosryhmien osallistumista hankkeen toimenpiteisiin. Hankkeessa laadittava toimintasuunnitelma asettaa puolestaan tavoitteet vaikuttavuuden seurannalle tuleville toimintavuosille.

Kemijärvellä, 29.11.2022

Dina Solatie
johtaja, Itä-Lapin kuntayhtymä